

СОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКА МАТЕРИНСТВА Й ДИТИНСТВА В БЕЛЬГІЇ

У статті розглянуто формування соціальної підтримки материнства й дитинства в Бельгії. Досліджено, що одним з основних напрямів сучасної державної сімейної політики у Бельгії була підтримка сім'ї з дітьми, в якій обоє батьків працюють. Уряд здійснював політику, покликану допомогти жінці поєднувати зайнятість і материнство, що полягала у прийнятті та вдосконаленні законодавства про надання декретної відпустки та захист прав працюючих матерів.

Ключові слова: соціальна підтримка, материнство, дитинство, пільги, сімейна допомога, Бельгія.

Постановка проблеми. Система соціальної підтримки материнства й дитинства виступає одним з інститутів реалізації соціально-економічної політики, мета якої полягає у забезпеченні соціальної стабільності і розвитку суспільства. У більшості розвинених країн соціальний захист побудовано на принципах солідарності та спільної участі громадян у її фінансуванні, головним чином через сплату податків. Вона охоплює систему соціальних гарантій, у тому числі й сімейну допомогу та інші види підтримки сімей у різних життєвих ситуаціях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Огляд науково-методичної літератури показав, що на сучасному етапі проблема соціальної підтримки материнства й дитинства в Україні є малодослідженою. Розробленими є окремі аспекти проблеми, зокрема соціально-педагогічні умови захисту материнства й дитинства (І. Зверева, Л. Безтелесна, О. Караман, Б. Кример, В. Оржеховська, Ж. Петрочко, І. Чеховська, Г. Юрчик, Т. Янченко та ін.); концептуальні засади соціально-педагогічної роботи з сім'ями (Т. Алексєнко, В. Бондаровська, Л. Буніна, Т. Говорун, В. Кравець, І. Трубавіна та ін.); зарубіжний досвід соціального захисту сімей (Л. Крамаренко, С. Ничипоренко та ін.).

Дотичною до теми дослідження є праця Л. Безтелесної та Г. Юрчик «Удосконалення системи соціального захисту багатодітних сімей», в якій

відображено формування системи соціального захисту багатодітних сімей в Україні та доведено, що її функціонування сприяло зменшенню депопуляції населення, проте потребує удосконалення з метою забезпечення цільового використання державних коштів та відповідального батьківства [1].

Проблеми сімейної політики в Україні перебувають в центрі наукових досліджень та Б. Кримера [3] та І. Чеховської [7]. Відтак коло їх наукових інтересів стосується переважно матеріального забезпечення сімей за посередництва адресних та універсальних соціальних допомог.

Вивченню зарубіжного досвіду соціального захисту сімей присвячені праці Л. Крамаренка [4] та С. Ничипоренко [6]. Окреслені дослідження присвячені соціальному захисту сімей в країнах Європейського союзу як елементу економічного механізму державного управління, демографічному та соціально-економічному стану українських і зарубіжних сімей в межах реалізації молодіжної та сімейної політики.

Водночас, соціальна підтримка материнства й дитинства в Бельгії не була предметом окремого дослідження в історико-педагогічній науці, що й зумовило вибір теми статті.

Мета статті – на основі аналізу джерелознавчих матеріалів окреслити особливості соціальної підтримки материнства й дитинства в Бельгії.

Як свідчить аналіз джерельної бази, у Бельгії сімейна політика мала соціальний характер. Перший державний закон про сімейну допомогу був прийнятий у Бельгії в 1930 р. У його основі була ціль – «...забезпечення соціального захисту і мінімального гарантованого доходу сім'ям з дітьми» [11, 35]. У 1987 р. уряд Бельгії сформулював свою позицію щодо сімейної політики. У ній зазначалося, що «...державна не в стані впливати на народжуваність чи смертність населення, вона може тільки створити умови, сприятливі для сім'ї і виховання дітей» [12, 20].

Сімейна політика вважалася найважливішим чинником економічного, соціального та культурного розвитку суспільства. У зв'язку з цим у Бельгії було проведено численні реформи, які загалом відповідали пропозиціям Конференції сімейних організацій ЄС. Суть цих рекомендацій полягала у такому:

1. У сімейній політиці слід забезпечувати пріоритетність інтересів дитини.
2. Наявність або відсутність юридичного оформлення шлюбу між батьками не має відбиватися на інтересах дитини у разі розлучення.
3. Формування різних нових моделей сімейних відносин має забезпечувати рівність у сфері соціального забезпечення всіх дітей.
4. У сімейній політиці слід дотримуватися принципу толерантності при наданні сімейної допомоги [8, 104 – 105].

Одним з основних напрямів сучасної державної сімейної політики у Бельгії була підтримка сім'ї з дітьми, в якій обоє батьків працюють. Уряд здійснював політику, покликану допомогти жінці поєднувати зайнятість і материнство, що полягала у прийнятті та вдосконаленні законодавства про надання декретної відпустки й захист прав працюючих матерів.

Як свідчить аналіз джерельної бази, у 80 – 90 рр. ХХ ст. у Бельгії сім'ї з дітьми користувалися такими пільгами: отримання сімейної допомоги; податкові пільги; пільги на державний транспорт; звільнення від воєнної служби; пільги у сфері житлової політики.

Сімейна допомога в Бельгії виплачувалася на всіх дітей, однак її розмір залежав від професійного статусу батьків (тобто режиму соціального захисту) і від кількості дітей у сім'ї. Так, у 1991 р. на першу дитину найманого працівника допомога складала 2 461 бельг. фр. в місяць, тоді як на першу дитину незалежного працівника – тільки 714 фр. На другу і наступних дітей сума допомоги була однаковою для всіх сімей: на другу дитину – 4 535 фр. в місяць, на третю і наступних – 6 735 фр. Допомога виплачувалася до 18 років; на студентів – до 25 років; на дітей з фізичними вадами, – до 21 року [10, Т. 2, 18].

Залежно від віку дітей розмір допомоги збільшувався. Додаткові виплати на дітей від 6 до 12 років складали у 1991 р. 852 фр. в місяць; від 12 до 16 років – 1 401 фр.; на дітей старше 16 років додаткові виплати на першу дитину складали 1 372 фр. і на наступних – 1 591 фр.

Діти-сироти отримували допомогу в розмірі 9 416 фр. на кожну дитину плюс додаткову надбавку залежно від віку дитини.

Допомога на дітей безробітних виплачувалася з 7 місяця безробітності дітей і складала на першу дитину 3 699 фр. для найманих працівників і 1 444 фр. – для незалежних працівників; на другу дитину – 5 308 фр., на третю і кожну наступну – 6 907 фр.

У 1988 р. в Бельгії було здійснено радикальну реформу податкової системи, метою якої було врахування інтересів сім'ї при визначенні суми податків. Нововведення були такі: залежно від кількості дітей сума доходу, що не обкладалася податком, збільшувалася: на одну дитину на 35 тис. фр. в рік, на другу – на 55 тис. фр., на третю – на 112,5 тис., на четверту і кожну наступну – на 125 тис. фр. Прикметно, що з урахуванням індексу вартості життя, ці суми постійно переглядалися.

Усім багатодітним сім'ям (сім'ї з трьома і більше дітьми) надавалася 50-ти відсоткова скидка при оплаті поїздок залізницею по Бельгії і на морських суднах до Великобританії. Діти-школярі із багатодітних сімей користувалися пільгами при оплаті шкільних проїзних білетів на міський транспорт з 1 вересня до 30 червня (для них шкільний абонемент складав 2 850 фр. замість 5 700 фр. для інших дітей).

Відповідно до закону від 8 травня 1989 р. деякі малозабезпечені сім'ї отримали право на отримання продуктових талонів вартістю 2 тис. фр. в місяць на дитину. З 1 січня 1991 р. розмір допомоги було підвищено до 4 тис. фр. Окрім цих, з метою допомоги у поєднанні професійної діяльності з сімейним життям, було прийнято такі міри:

- надано можливість переривати професійну кар'єру на термін від 6 місяців до 5 років у разі народження й виховання дитини;
- збільшення терміну декретної відпустки;
- надання батькові 3-ох денної оплачуваної відпустки з нагоди народження дитини;
- надання неоплачуваної відпустки терміном на 10 днів для догляду за хворою дитиною;
- надання можливості повернутися до професійної кар'єри після декретної відпустки [11, 39].

Розглянемо детальніше зміни, яких зазнав режим підтримки материнства у Бельгії на початку 90-х рр. XX ст. Тривалість дородової відпустки було збільшено з 6 до 7 тижнів, а загальна тривалість декретної відпустки – з 14 до 15 тижнів [10, 160].

Одноразова допомога при народженні першої дитини складала 33,2 тис. фр., другої і кожної наступної – 25 тис. фр.

Закон від 23 грудня 1989 р., доповнений королівським указом від 10 січня 1990 р., ввів у державі систему страхування материнства, суть якої полягала в призначенні компенсації впродовж декретної відпустки: упродовж перших 30 днів у розмірі 82 відсотків, з 30-го дня – 75 відсотків і з 15-го тижня – 65 відсотків заробітної плати жінки [10, 73]. Режим материнського страхування виплачувався за рахунок податків і складав 0,12 відсотків суми заробітної плати.

Значний інтерес представляє проведена урядом Бельгії політика допомоги працюючим сім'ям у забезпеченні догляду за малолітніми дітьми. Мережа дитячих садків, ясел і дошкільних груп почала інтенсивно розвиватися в Бельгії ще наприкінці XIX – початку XX ст. і станом на 1970 р. система дитячих дошкільних установ досягла майже повного охоплення 3 – 5-річних дітей. Дошкільні заклади перебували переважно в підпорядкуванні національних общин: у фламандській общині ними опікувалася організація «Дитина і сім'я», у французькій – Управління з питань народжуваності і дитинства. У 90-х рр. XX ст. існували такі типи дошкільних закладів:

І. Ясла, що приймали дітей до трьох років. Їхня кількість у 1990 р. у фламандській общині склала 106 на 8 751 місце, у французькій – 206 ясел на 7 886 місць. Крім того, діяли ясла, що приймали дітей від 1,5 до 3 років: у 1990 р. у фламандській общині функціонувало 50 таких ясел на 1 038 місць, а у французькій – 45 ясел на 1 052 місць [10, Т. 2, 106].

II. Незалежні дитячі заклади, що приймали дітей до 10 років у французькій і до 6 років у фламандській общині. У них працювали спеціально підготовлені вихователі, причому на 20 вихователів припадало не більше 10 дітей. Кількість таких закладів у 1990 р. у фламандській общині складала 155, де працювало 4 078 вихователів, у французькій – 64, де було зайнято 2 184 вихователів.

III. Будинки дитини, що діяли на державній і приватній основі. Кількість таких закладів у 1990 р. у фламандській общині складала 183, у французькій – 333.

IV. У Бельгії діяли також і інші типи дитячих закладів, а саме: дитячі площадки, ігрові кімнати, площадки тимчасової опіки дітей, одностежні ясла і дитячі садки, групи дошкільної підготовки дітей з 2,5 років та ін.

Відзначимо, що в Бельгії дошкільною освітою було охоплено 20 відсотків дітей до 3 років і 95 відсотків дітей від 3 років, що свідчить про велику її популярність [9, 1049].

Окрім дитячих закладів у Бельгії були поширеними послуги нянь і вихователів, що мали статус незалежних працівників. Умови праці цих працівників такі ж, як і в державних закладах, при цьому розмір фінансової участі батьків жорстко не регулювалася. На початку 90-х рр. XX ст. у фламандській общині налічувалось 4 313 незалежних нянь і вихователів, а у французькій – 1 305 [10, Т. 2, 107].

Законом від 25 листопада 1990 р. Бельгія ратифікувала Міжнародну конвенцію прав дитини. У жовтні 1991 р. у французькій общині було прийнято Хартію дитинства, в якій підкреслювалася особлива роль сім'ї в житті суспільства і відповідальність держави за виховання дітей. З-поміж прав дитини найважливішим названо право виростити свою дитину «...в умовах, гідних людини». Для забезпечення цього права пропонувалося:

- забезпечити кожній дитині право на отримання сімейної допомоги незалежно від професійної діяльності батьків, але з урахуванням матеріального стану сімей;
- здійснювати державну політику боротьби з бідністю, захищаючи право кожної дитини жити в сім'ї, зміцнювати здоров'я і безпеку дітей;
- залучати батьків до діяльності дитячих закладів.

Хартія потребувала узгодження політики підтримки материнства і дитинства на всіх рівнях. Задля цього з 1 листопада 1991 р. при уряді французької общини було введено пост генерального делегата з питань дитинства, а з 1 грудня 1991 р. – радника зі справ молоді.

За даними Інтернет-ресурсів, на сучасному етапі у Бельгії поширеним засобом матеріальної підтримки батьків при народженні дитини є грант – значна одноразова виплата у зв'язку з народженням дитини, який зменшується для другої та наступних дітей з 1 064 до 800 євро. Як вина-

ток, існує можливість вибору між грошовою допомогою та допомогою необхідними товарами або послугами. У Бельгії також здійснюються грантові виплати при усиновленні дітей у розмірі 1 064 євро [5].

У Бельгії відпустку у зв'язку з вагітністю та пологами працюючі жінки отримують у розмірі від 50 до 90 відсотків заробітку, а непрацюючі – переважно у вигляді одноразової допомоги. Окрім того, у Бельгії, як і у всіх європейських країнах, заборонене звільнення з роботи вагітної жінки, а її місце на період декретної відпустки зберігається.

У Бельгії практикується і такий вид підтримки сім'ї, як допомога у зв'язку з народженням дитини, яка має універсальний характер, тобто при його виплаті не враховуються доходи сім'ї. Відтак розмір допомоги автоматично індексується.

Висновки. Отже, питання соціальної підтримки материнства й дитинства у Бельгії регулюються низкою нормативно-правових актів, спрямованих допомогти жінці поєднувати зайнятість і материнство.

Подальших наукових розвідок потребує дослідження питання соціальної підтримки материнства й дитинства в усіх європейських країнах і США.

Література

1. Безтелесна Л. Удосконалення системи соціального захисту багатодітних сімей [Електронний ресурс] / Л. Безтелесна. – Режим доступу : <http://demo.study.blogspot.com>.
2. Зарубіжний досвід соціального захисту сім'ї [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://shev.gov.ua>.
3. Кример Б. Семейная политика в Украине [Электронный ресурс] / Б. Кример. – Режим доступу : www.demoscope.ru/weekly/2010/0405/analit02.php.
4. Крамаренко Л. Соціальний захист населення в країнах європейського союзу (на прикладі категорії «багатодітна сім'я») [Електронний ресурс] / Л. Крамаренко. – Режим доступу : <http://zavantag.com/docs/2324/index-432271.html>.
5. Матеріальна підтримка сімей з дітьми у країнах Європи: гранти при народженні та інші платежі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://demo.study.blogspot.com>.
6. Молодіжна сімейна політика в Україні / С.В. Ничипоренко. – Умань : Видавць «Сочінський», 2011. – 217 с.
7. Чеховська І. Державна матеріальна підтримка сімей в Україні : проблеми та напрями реформування [Електронний ресурс] / І. Чеховська. – Режим доступу : http://sn-jurid.crimea.edu/arhiv/2012/25_1law/050_chex.pdf.
8. Buyses A. Modeles familiaux et legislations sociales dans les pays de la CEE: Etude comparative // Etudes et recherches / A. Buyses. – Geneve, 1992. – № 49. – P. 97 – 107.
9. Dumon W. La politique familiale en Europe: des familles monoparentales a revenue faible ou sans revenue / W. Dumon // Population. – P., 1992. – A. 47. – № 4. – P. 1045 – 1051.

10. Les politiques familiales nationales des Etats membres de la Communaute europeenne en 1991 // Commiss. Des Communautes europ. Observatoire europ. Des politiques familiales nationales / W. Dumon avec la collab. T. De Nuelant et al. – Bruxelles. – 1992. – T. 1. – X. – 169 p. ; T. 2. – VI. – 287 p.

11. Premier rapport sur l'application de la Charte communautaire des droits sociaux fondamentaux des travailleurs // Europe sociale. – Luxembourg, 1992. – № 1. – P. 1 – 218.

12. Sels C. Family policy in EEC countries / C. Sels, W. Dumon. – Luxembourg, 1990. – P. 5 – 31.

References

1. Beztelesna L. Udoskonalennia systemy sotsialnoho zakhystu bahatoditnykh simei [Elektronnyi resurs] / L. Beztelesna. – Rezhym dostupu : <http://demostudy.blogspot.com> [in Ukrainian]

2. Zarubizhnyi dosvid sotsialnoho zakhystu simi [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://shev.gov.ua>. [in Ukrainian]

3. Krymer B. Semeinaia polityka v Ukraini [Elektronnyi resurs] / B. Krymer. – Rezhym dostupu : www.demoscope.ru/weekly/2010/0405/analit02.php. [in Russian]

4. Kramarenko L. Sotsialnyi zakhyst naselennia v krainakh yevropeiskoho soiuzu (na prykladi katehorii «bahatoditna simia») [Elektronnyi resurs] / L. Kramarenko. – Rezhym dostupu : <http://zavantag.com/docs/2324/index-432271.html>. [in Ukrainian]

5. Materialna pidtrymka simei z ditmy u krainah Yevropy: hranty pry narodzhenni ta inshi platezhi [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://demostudy.blogspot.com> [in Ukrainian]

6. Molodizhna simeina polityka v Ukraini / S.V. Nychyporenko, 2011. – 217 p. [in Ukrainian]

7. Chekhovska I. Derzhavna materialna pidtrymka simei v Ukraini : problemy ta napriamy reformuvannia [Elektronnyi resurs] / I. Chekhovska. – Rezhym dostupu : http://sn-jurid.crimea.edu/arhiv/2012/25_1law/050_chex.pdf. [in Ukrainian]

8. Buyses A. Modeles familiaux et legislations sociales dans les pays de la CEE: Etude comparative // Etudes et recherches / A. Buyses. – Geneve, 1992. – № 49. – P. 97 – 107.

9. Dumon W. La politique familiale en Europe: des familles monoparentales a revenue faible ou sans revenue / W. Dumon // Population. – P., 1992. – A. 47. – № 4. – P. 1045 – 1051.

10. Les politiques familiales nationales des Etats membres de la Communaute europeenne en 1991 // Commiss. Des Communautes europ. Observatoire europ. Des politiques familiales nationales / W. Dumon avec la collab. T. De Nuelant et al. – Bruxelles. – 1992. – T. 1. – X. – 169 p. ; T. 2. – VI. – 287 p.

11. Premier rapport sur l'application de la Charte communautaire des droits sociaux fondamentaux des travailleurs // Europe sociale. – Luxembourg, 1992. – № 1. – P. 1 – 218.

12. Sels C. Family policy in EEC countries / C. Sels, W. Dumon. – Luxembourg, 1990. – P. 5 – 31.

Стинская Виктория. Социальная поддержка материнства и детства в Бельгии. В статье рассмотрено формирование социальной поддержки материнства и детства в Бельгии. Доказано, что одним из основных направлений современной государственной семейной политики в Бельгии была поддержка семьи с детьми, в которой оба родителя работают. Правительство проводило политику, призванную помочь женщине сочетать занятость и материнство, которая заключалась в принятии и совершенствовании законодательства о предоставлении декретного отпуска и защите прав работающих матерей.

Ключевые слова: социальная поддержка, материнство, детство, льготы, семейные пособия, Бельгия.

Stynska Victoria. Social support of maternity and child welfare in Belgium. The article deals with building up social support of maternity and child welfare in Belgium. It is proved that one of the main trends of modern state family policy includes supporting families with two parents working. The governmental policy is aimed to help any woman combine employment with maternity. It was demonstrated by introducing legislation on maternity leave and protection of working mothers' rights.

Key words: social support, maternity and child welfare, benefits, family support, Belgium.

Одержано 21.01.2016